

Управление на Октавиан Август. Основи на Принципата. Разпределение на наследството на Август според съчинението на Публий Корнелий Тацит „Анали“

Томислав Бисеров Тошков,
студент I курс, ЮФ на СУ
[tommy @abv.bg](mailto:tommy@abv.bg))

Октавиан Август, първият римски император, поставил началото на епохата на Принципата, е една от най-бележитите фигури в световната историята. С несравнимия си военен и управленски талант, той успява да сложи край на гражданските войни, разкъсващи Римската република през I в. пр. Хр., като реорганизира управлението по такъв начин, че в продължение на две столетия в империята царят вътрешен мир и благоденствие. Външната експанзия, класовата борба и кризата от началото на I в. пр. Хр. подготвят окончателното преминаване на Рим към монархическо управление. Неговото тържество се оформя именно в хода на гражданските войни, съпътствани от конфискации на земи, проскрипции, непосилни данъци, бягство на роби, принудително набиране на войници и липса на лична сигурност. Жаждата за мир, стремежът за завръщане към някогашните обичаи (*priscae virtutes*), отказът от активна политическа борба – всичко това оправдава и обосновава установяването на еднолично управление.

През есента на 43 г. пр. Хр. Октавиан, Марк Антоний и Марк Емилий Лепид се срещат край Бонония и сключват съюз за съвместна борба срещу привържениците на Републиката. Ражда се Вторият триумвират, а участниците в него получават званието „триумвири за установяване на ред в държавата“¹. За разлика от Първия триумвират, този е официален орган и има извънредни пълномощия. Той премахва амнистията за убийците на Цезар и се задължава да започне война срещу тях. Под предлог, че отмъщават, а всъщност за да закрепят все още разклатените позиции в държавата, триумвирите пристъпват към проскрипции. Октавиан управлява Рим и много от провинциите като автократ, получавайки консулска власт след смъртта на консулите Хирций и Панса. Триумвиратът просъществува десет години, но се разпада вследствие

¹ Дион Касий. Римска история. Кн. L., гл. 1.

на завистта и личните амбиции на триумвирите. Октавиан успява да се възползва от зле премислен политически ход на Лепид, обвинява го в превишаване на пълномощия и в организиране на бунт, при което Лепид е изпратен в изгнание². Антоний се самоубива, след като е победен от флотата на Октавиан в битката при Акциум през 31 г. пр. Хр..

Въпреки проявите на политическа демагогия от страна на Август, на 13 януари 27 г. пр. Хр. той е обявен за император от Сената. Възстановяването на Републиката е само привидно. Макар и да запазва външните ѝ декори чрез всички републикански учреждения, които остават, Август се превръща в едновластен управител на държавата, притежаваща социална и материална опора в робовладелската класа и в армията. Като добър дипломат с изключително умение и гъвкавост, той успява да организира такива компромисни политически отношения, при които маскираната монархия носи приемливото дори за убедените републиканци наименование „принципат“. Август си присвоява важни правомощия, дадени му уж изцяло по волята на Сената, включително поста на пожизнен трибун на плебеите³, пожизнен почетен консул⁴ (избиран е девет поредни пъти за такъв), цензор⁵, както и висшата военна власт (*imperium proconsulare maius et infinitum*). В деня на установяване на принципата Сенатът и Август си поделят провинциите и финансите. Пограничните провинции са дадени на императора, Египет, откъдето идват огромните доходи в резултат на плодородността на провинцията, близостта с Изтока и многобройното население, е обявен за негово лично владение (домен), а старите, омиротворени от брожения провинции, официално остават под разпорежданията на Сената. Разбира се, това съвсем не означава отказ от намесата на Август в техните работи. Същевременно сенатската хазна – *aerarium*, която се намира в храма на Сатурн и в която постъпват приходите от сенатските провинции, на практика е зависима от императорската – от фиска, защото докато първата сече само медни монети, втората пуска в обращение златни и сребърни

² Alan K. Bowman, Edward Champlin, Andrew Lintott. The Cambridge Ancient History: The Augustan Empire, 43 B.C. – A.D. 69, стр. 36.

³ Личността на народния трибун била считана за неприкосновена. Длъжността народен трибун била въведена за да се защитят правата на плебеите от произвола на магистратите, избирани сред патрициите. Трибуните има право да налагат вето върху разпорежданията или постановленията на всички магистрати (освен диктатора и цензора) и сената, да арестуват и наказват с глоба магистрати (освен диктатора) и обикновените граждани, да свикват събрания на плебеите, заседания на трибутните комиции и сената и да ги председателстват, да издават едикти и да предлагат законопроекти.

⁴ Консулите притежавали най-висшата гражданска и военна власт. Набирали легиони и ги оглавявали, свиквали Сената и комициите, председателствали ги, назначавали диктатори и т.н. При извънредни ситуации сената давал на консулите наограничени пълномощия.

⁵ Цензорът имал за задача да определи гражданския ценз, т. е. да оцени имуществото на населението за разпределянето му по класи - с цел плащане на данъци. Другото му задължение било да прочиства Сената от недостойни членове.

емисии и постоянно я попълва със свои вноски. При новия режим старото републиканско устройство продължава да съществува – народните събрания, Сенатът, магистратурите продължават да съществуват, но само формално не претърпяват съществени промени. Сенатът и занапред остава висш държавен орган. Август прехвърля върху него законодателната и съдебната власт, която отнема от комициите. Той намалява броя на участниците в сената от 1000 на 600 души, които са предимно бивши негови офицери. Специален закон поставя и бариерата на имуществения ценз (не по-малко от 1 000 000 сестерции) за участие в него, както и условието някой от предците на кандидатите да е бил сенатор. Създаден е и специален орган, наречен Съвет на принцепса (*Consilium Principis*), който се съставява от 20 сенатори, избирани чрез жребий.

Октавиан Август в образа на Юпитер

По времето на Август продължават да действат комициите, но те вече изгубват предишното си политическо влияние, тъй като са лишени от съдебни функции. Свикват се по-скоро по силата на обичая, а в изборите за магистрати гласуват само тези, които принцепсът посочва по силата на предоставеното му „право на препоръка“. Подобна е и политиката спрямо конническото съсловие: ревизирани са списъците на участниците в него и са отстранени неподходящите. За да се спре проникването на случайни и подозрителни елементи, за прием е установен имуществен ценз (не по-малко от 400 000 сестерции). Август прокарва стабилна социална политика спрямо римския плебс – повече от 200 000 граждани получават безплатно храна и известни парични средства. За да разшири социалната поддръжка на властта си, Август раздава много привилегии и прави редица отстъпки на италиейската аристокрация, като нейни представители често получават коннически или сенаторски ранг. Друга основна опора на управлението на Октавиан Август е дисциплинираната, реорганизирана и боеспособна армия. Тя се превръща в постоянна наемна армия, разквартирувана предимно в пограничните провинции. Състои се от около 25 легиона с числен състав общо около 150 000

войници. Редовната войска се попълва от римски граждани, жители на Италия или хора с римско гражданско право от провинциите на Империята.

В областта на външната политика бихме могли да разграничим два етапа. Първият се простира от 27 г. пр. Хр. до 6 г. сл. Хр., когато се осъществяват завоевания на Запад в Испания, установяват се границите по р. Рейн и се постигат дипломатически успехи на Изток. Вторият период е от 6 до 14 г. сл. Хр., когато римляните преминават към политика на укрепване на границите, характерна почти за целия сетнешен период на Империята.

През 12 г. пр. Хр. Август получава и длъжността на върховен жрец (*pontifex maximus*). В резултат на това, Октавиан е не само върховен главнокомандващ (*imperator*), но и разполага с неограничена върховна военна власт (*imperium*). Октавиан е консул чак до 23 г. пр. Хр. и в качеството си на такъв той е върховен магистрат в Сената. В качеството си пък на народен трибун може да парализира с „вето“ всяко сенатско решение. Като *pontifex maximus* ръководи религиозните дела и олицетворява религиозния култ на държавата, като дори е обожествяван приживе в провинциите. Съсредоточаването на всички висши републикански длъжности в ръцете на един човек го превръща в „първ гражданин“ и „първ между равните в правата си сенатори“ (*primus inter pares*). Неговата реална власт води началото си от финансовите успехи и ресурси, спечелени от завоюваните територии, изграждането на покровителствани отношения вътре в империята, лоялността на много войници и ветерани, властта на многото почетни длъжности, дадени му от Сената, както и уважението на народа. Контролът на Август над много от римските легиони е заплаха за Сената и това му позволява да влияе на сенатските решения. Със своята способност да елиминира сенатската опозиция чрез натиск, успява да накара Сената да се покорява на неговата върховна военна и политическа власт. По този начин Август успява да отстрани неудобните нему личности, да заличи от списъците имената на неблагонадеждните и на „недостойните“.

С управлението на Август започва ера на траен мир, известна като “Римски мир” (*Pax Romana*⁶). Въпреки продължителните погранични войни и продължилата години гражданска война, мирът в Средиземноморския свят цари повече от два века. Август разширява Римската империя, осигурява нейните граници чрез подчинени територии и

⁶ Momigliano, Arnaldo (1942). "The Peace of the Ara Pacis". *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 5: p. 228–231.

се помирява с Партското царство по пътя на дипломацията⁷. Той реформира римската система от данъци, развива пътната мрежа с официална куриерска система, установява редовна войска и малка военна флота, създава преторианска гвардия, официална полиция и сили за борба с пожарите в Рим. Голяма част от града е възстановена при Август – на своето смъртно легло той казва: „Намерих Рим от тухли, оставям ви го от мрамор.“⁸ Октавиан съставя списък със своите постижения, известен като „Деяния на Божествения Август“ (*Res Gestae Divi Augusti*), който оцелява до наши дни.

Всъщност управлението на Август едва ли не е първият в историята пример за режим, който е основан на политическо лицемерие. Красноречиво в това отношение е възклицанието на римския философ и писател Луций Аней Сенека: „Царят се е скрил в одеждите на Републиката!“⁹. То е провокирано от факта, че властта превръща в лозунг думите „възстановяване на Републиката“. Явен е и стремежът да се демонстрира, че не силата и мощта, а авторитетът и моралът градят и укрепват устоите на ръководството. Неслучайно Август сам определя положението си в държавата с думите „Аз надминах всички по авторитет, а власт имах не повече, отколкото другите, които бяха мои колеги по магистратура.“⁹ Тази власт обаче не успява да съвмести завоалирания стремеж към монархизъм и това, което тя е в действителност, с новото, което трябва да бъде или поне изглежда в очите на обществото.

Едни от най-важните реформи, които осъществява Октавиан Август, са брачните реформи в римското частно право. Основните насоки, в които те се осъществяват, са следните: създава се официална форма на развод – прави се волеизявление пред свидетели и се вписва в разводно писмо; дава се право на римските граждани да се женят за освободенци (*libertini*), с изключение на представителите на сенатското съсловие; въвеждат се известни ограничения в наследяването, в случай, че лицата не живеят в брак, или пък нямат деца от брака – жените от 20-50 г. и мъжете 25-60 г. са длъжни да живеят в брак и да имат деца от него (или да осиновят, ако не могат), в противен случай не получават имущество при наследяване или само ограничена част.

⁷ През 53 пр.н.е. партите нанасят съкрушителен удар по армията на Клас. След това нахлуват в Сирия и Мала Азия.

⁸ Въпреки, че има известна истина в буквалния смисъл на тази фраза, Касий Дион твърди, че това е метафора за разрастването на Римската империя. Виж: Касий Дион, кн. 56, 30, 3.

⁹ Барсело, Педро. Тачева, Маргарита. Делев, Петър. История на древните общества. УИ „Св.Климент Охридски“. 1992 г., стр. 259.

Брачните реформи се провеждат с цел да се заздравя бракът, тъй като разводите в този период са станали ежедневие, също и за да се запази чистотата на римския брак и да се увеличи населението.

Във връзка с провеждането на реформите, Октавиан прокарва следните закони: *Lex Iulia de maritandis ordinibus*, *Lex Iulia de adulteriis coercendis* и *Lex Papia Poppaea*¹⁰. Въведени са ограничения за встъпване в брак, като свободно родените римски граждани не са имали право да встъпват в брак с проститутки, сводници, артисти, певици, прелюбодейки и осъдени за някакво престъпление; сенаторите още не са могли да се женят за освободенки и за деца на артисти. За жените прелюбодейки и мъжете, които търпят прелюбодеянието на съпругите си или получават възнаграждение за това, били установени наказателни санкции - заточение и конфискация на имуществото.

Разпределение на наследството на Октавиан Август

На 19 август 14 г. сл. Хр. на 76-годишна възраст в Нола умира първият римски император Октавиан Август, който управлява империята в продължение на 41 години – от 27 г. пр. Хр. до смъртта си. По разказа на Светоний, малко преди да умре, Август свиква приятелите си и докато говори с тях, им задава въпроса дали е изиграл добре ролята си в комедията на живота. Преди да издъхне, добавя: „Ако пиесата ви е харесала, ръкопляскайте и всички ни изпратете с веселие.“¹¹ Принципатът на Август остава в историята на Рим като Златен век и епоха на велики военни, социални и културни постижения. Късните години от живота му обаче биват помрачени както от поредица семейни трагедии, така и от катастрофалното поражение на легионите срещу германските племена в битката при Тевтобург (9 г. сл. Хр.) - една от главните причини за прекратяване на експанзивната политика на Рим. След смъртта си Август е обявен за бог от сената и почитан от страна на римляните. Неговите имена Август и Цезар са приети от всеки следващ император. В негова чест е преименуван месец Секстилий в месец Август. Наследен е от своя доведен и осиновен син - Тиберий.

Година и четири месеца преди смъртта си, Октавиан съставя своето завещание¹². Според римската правна терминология, терминът “наследство” (*hereditas*) означавал съвкупността от онези имуществени права и задължения, които след смъртта на

¹⁰ Long, George (1875). "Lex Papia Poppaea". A Dictionary of Greek and Roman Antiquities: p. 691–692.

¹¹ Виж: Светоний, Август, 20, 2.

¹² Виж Приложение 1. – превод на глави 8., 9. и 10. от съчинението на Публий Корнелий Тацит „Анали“.

наследодателя преминавали върху наследника. Наследникът встъпвал в правното положение на наследодателя, той ставал носител на правата и задълженията, които влизат в наследството. Той се явявал своеобразен продължител на личността на наследодателя. Когато наследниците били няколко, наследството се поделяло между тях. Делимите вземания и задължения се поделяли автоматично между сънаследниците съобразно с дела, който имал всеки сънаследник. За неделимите вземания и задължения се създавала активна, респективно пасивна солидарност между сънаследниците. Вещите, които били собственост на наследодателя, ставали съсобственост на наследниците. За да се достигне до реално поделяне на същите, необходимо било да се извърши делба. За тази цел всеки от сънаследниците разполагал по отношение на другите с иска *actio familiae erciscundae*.

Ливия и Тиберий- фрагмент от релефа на Ara Pacis

В завещанието си Октавиан Август обявява за наследник на $\frac{2}{3}$ от имуществото си Тиберий, а пък Ливия получава останалата $\frac{1}{3}$ ¹³. В случай, че първите наследници не могат или не искат да приемат наследството, като следващи наследници са посочени Друз, синът на Тиберий — на $\frac{1}{3}$ от имуществото, а на останалите $\frac{2}{3}$ — Германик със своите синове. В наследството има посочени и следните дарения — на държавната хазна — 40 млн. сестерции, на трибите, към които е принадлежал Октавиан — 3,5 млн., на преторианците — по 1 000 сестерции, на всеки войник от градските кохорти — по 500, а на всеки легионер — по 300. Император Октавиан посочва, че след изплащане на даренията, наследниците ще получат не повече от 150 млн. сестерции, но оправдава това, с факта, че няма много пари. Въпреки че през последните 2 години преди смъртта си Октавиан е получил от завещания от приятели около 400 млн., той ги е използвал, заедно с двете си наследствени имения (от Юлий Цезар и Октавия) за нуждите на Републиката. В края на завещанието казва, че не иска праха на двете Юлии – дъщеря му и внучката му – да бъде положен в мавзолея му.

¹³ За да може Ливия да получи това наследство, Октавиан иска разрешение от Сената да ѝ остави повече, отколкото е позволявал закона — максимум 25 хил. сестерции, които една жена може да получи в наследство. Виж: Касий Дион, кн. 56, 32.

Към завещанието има и три запечатани свитъка. В първия от тях оставя разпореждания за своето погребение. Във втория — списък на делата на императора (известните „Деяния на Божествения Август“) и заръка да бъде издълбан върху мед и сложен във входа на мавзолея. В третия свитък са описани държавните дела — списък на въоръжените сили на империята, данни за парите в държавната и в императорската хазна, имената на освободените и робите, които отговарят за счетоводството. Съществуването на този трети свитък е потвърдено и от Тацит. Според него обаче Октавиан заръчва на Тиберий и да се ограничи със сегашните предели на империята и да не се разширяват границите.

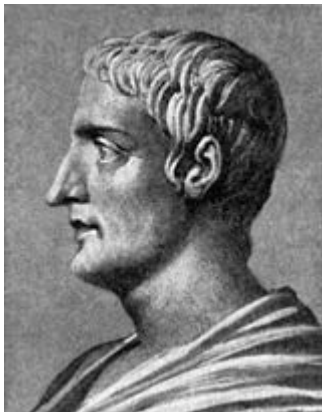
Според Дион Касий има и четвърти свитък, в който се съдържат общи указания за управлението на империята в бъдеще. В него се препоръчва: да не се освобождават много роби, за да не се напълни Рим с простолудие от чужд произход, да не се раздава щедро римско гражданство, за да остане разликата между римляните и покорените народи, обществените дела да се поверяват на разумни хора, но никога на един човек (т.е. да са колегия) и да се задоволи със сегашните граници, като не увеличава империята повече, тъй като ще стане трудна за отбрана и така ще има опасност да се загуби и вече спечеленото. Посочените принципи спазва и самият Октавиан. Има възможност да завладее големи части от варварския свят, но така и не пожелава да го направи, вероятно поради посочената причина.

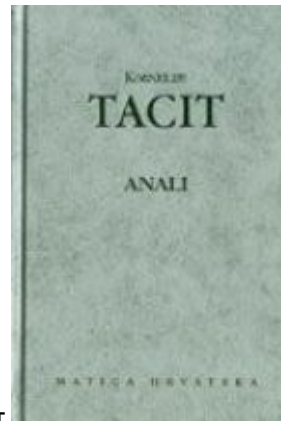
Тиберий

Смъртта на Август е пазена известно време в тайна, за да могат Тиберий и Ливия да осигурят безпроблемно преминаване към новото управление. Първото решение на Сената е да обожестви Август, но предаването на властта се оказва неочаквано сложно.

На 18 септември сенатът се събира, за да потвърди новия принципат. Тиберий трябва да получи множество титли. Това се случва за пръв път и нито Сенатът, нито Тиберий знаят как да се държат. Скоро сред сенаторите настъпва суматоха — те са объркани, защото Тиберий обявява, че е прекалено стар за отговорностите на принцепс и желае да поеме само част от правомощията. Сенаторите му заявяват, че така държавата ще остане без истински ръководител и настояват той да вземе решение. В крайна сметка Тиберий поема властта, но отказва титлата "Баща на отечеството" (*Pater patriae*). Тацит окачествява поведението на императора и сенаторите като фарс, тъй като в несигурното положение Тиберий вече имал въоръжената подкрепа на преторианската гвардия и бил започнал да издава управленски заповеди, защото, както самият той се изразявал, „Държи вълка за ушите.“ Раболепието и неразбирането на повечето сенатори предизвикало раздразнението на новия принцепс, който, както твърди Тацит, напуснал тяхното заседание, мърморейки думите: "О, хора, родени за робство!". Прикритото поведение и двойственият начин на изразяване на Тиберий също не се понравили на сената.

Публий Корнелий Тацит

„Анали“ на Тацит

От факта, че в XI книга на произведението си “Анали” или “След смъртта на божествения Август” Корнелий Тацит се позовава на “История” става ясно, че “Анали” е произведение, което е създадено по-късно. В него са описани историческите събития от 14 до 69 г., а до наши дни са дошли като непокътнати само книги I-IV и XII-XV, фрагменти от книги V, VI, XI и XVI, а напълно неизвестни са книги VII-X. Етимологически самата дума “анали” произлиза от латинското *annus* – “година” и означава “ежегодни записки на събитията”, “ежегоден летопис”, и макар че самият Тацит не е дал такова наименование на съчинението си, още първите издатели “с лека

ръка” са прикрепили наименованието към историческия труд и така днес то е утвърдено като почти автентично.

Непосредственото съдържание на книгата е широко известно, и именно върху него до наши дни са основани голяма част от сведенията за Римската империя, но все пак главната сюжетна линия на “Анали” е свързана с императорския терор. Още в първата книга Тацит подробно разказва за възраждането по времето на император Тиберий на старинния “Закон за оскърблението на величието на римския народ” (*Lex laesae maiestatis*), на който е било придадено ново съдържание, съгласно което вече е било третирано като престъпление всяко непочтително отношение към императора. В повестованието си Тацит разкрива, че по този закон първоначално доста предпазливо са били привлечани под отговорност съвсем малък брой хора, и че самият император Тиберий често пъти се е дразнел от престараването на съдиите, които привлечали под отговорност по този закон хора дори и за най-незначителни по своя характер прояви. После той сочи, че постепенно положението се е променяло и че все по-често се появявали хора, които са били заинтересовани от обезпечаването на лъжесвидетели и доносници и са използвали този закон като повод за образуване на дела, които да им дадат възможност да блеснат като талантиливи оратори, да обърнат внимание върху себе си и така да постигнат по-голямо забогатяване. Така, според автора, постепенно между принцепса и доносниците бил образуван своеобразен съюз, благодарение на който броят на съдебните дела непрекъснато растял.

Все пак, обаче, при изследването на текста на “Анали” особено внимание заслужава фактът на несъответствието между обективните данни за тези процеси, привеждани от самия Тацит, и впечатлението, което той се стреми да предаде на читателя чрез позоваването си и привеждането на тези данни. Така напр. по време на “класическата епоха на тези процеси”, съвпадаща с управлението на император Тиберий, в продължение на 23 години под отговорност по този закон са били подведени само 104 души; при което обвиненията по отношение на 18 от тях са отпаднали поради липса на доказателства, и обвинение е било предявено само на 86 души; след това на 19 души били постановени оправдателни присъди, на 12 души обвинението било прекратено, и по отношение на 4 души постановените присъди били отменени от по-горните инстанции; така, в крайна сметка, обвиняеми станали 51 души, от които като изрично наказани авторът сочи само 18 души, а за съдбата на останалите 33 души премълчава и не съобщава каквото и да е относно изхода от съдебния процес. Обаче като се има предвид самата предразположеност на автора към “разкриване на

ужасите” може да се предположи, че ако по отношение на тези 33-ма души е имало някакви ужаси, той съвсем не би ги премълчал, то очевидно е, че съдебните дела по отношение на тях са приключили по някакъв миролюбив начин. Освен това, като се има предвид, че управлението на император Тиберий е било време на установяването и налагането на новия политически строй и съпротивата срещу него, то напълно очевидно е, че в така очертаня брой на осъдените трудно може да бъде видян образът на “жестоката политическа борба”, на “масовия терор” и на “царството на кръвта”. А онова, което прави силно впечатление е, че Тацит възприема и описва тези години именно по този начин.

Приложение 1.

ПРЕВОД (Тацит, Анали, гл. 8, 9, 10)

[8] Не позволил в първия ден да се обсъжда от сената нищо друго, освен погребението на Август, чието завещание, донесено от весталките¹⁴, обявявало за наследници Тиберий и Ливия. Ливия била приета в Юлиевия род с името Августа¹⁵; на второ място вписал и правнуците си, на трето – първенците в държавата¹⁶, макар че към повечето изпитвал омраза, но заради слава и почести от бъдещите поколения. Завещаното не било повече от обичайното, давано на гражданите, освен че оставил на народа и плебса по 435 000 сестерции¹⁷, на всеки от войниците в преторианските кохорти – по 1000 (на гражданите¹⁸ – по 500), на легионерите и кохортите от римски граждани¹⁹ – по 300 на човек. Тогава обсъдили решението за почестите, от които най-значимо изглеждало това, че Гай Азиний предложил погребалното шествие да мине през триумфалната

¹⁴ Жрици на богиня Веста; шест на брой, на възраст между 6 и 10 години. Те били обвързани с обет за безбрачие за 30 години, след което се връщали към частния живот и могли да сключват брак. В храма на Веста обичайно са давани за съхранение важни документи.

¹⁵ Ливия принадлежала към рода на Ливиевците (неин баща е Ливий Друз), тя била приета в Юлиевия род, към който принадлежал и Юлий Цезар Август и затова получила неговото име. Това станало чрез завещанието на Август, съставяно в продължение на една година и четири месеца.

¹⁶ В случай, че Ливия и Тиберий умрат, властта минавала в ръцете на внуците и правнуците на Август, а в случай, че и те умрат, тогава правото на власт отивало в ръцете на първенците на държавата.

¹⁷ Сестерция – римска сребърна монета, равна на четири аса.

¹⁸ По времето на Август били сформирани три кохорти градски стражи, предназначени да изпълняват полицейска служба в Рим.

¹⁹ Кохорти от римски граждани – отделни войскови подразделения, които не били включвани в състава на легионите.

порта, а Луций Арунций²⁰ – да бъдат носени отпред заглавията на прокараните закони и имената на победените от него племена. Валерий Месала добавил да се подновява ежегодно клетвата в името на Тиберий; и запитан от Тиберий дали е направил това предложение по негова заръка, отговорил, че се е изказал по собствено желание и че даже в тези неща, които засягат държавата, имал намерение да се ръководи само от своето решение, дори с риск да го засегне: само този вид ласкателство било останало. Сенатът настоявал тялото да бъде носено към кладата на раменете на сенаторите. Цезар (Тиберий) отказал с надменна скромност; предупредил народа с едикт да не иска Август да бъде изгорен на форума, вместо на определеното за това място – Марсово поле, както някога с прекомерното си усърдие смутил погребението на божествения Юлий²¹. В деня на погребението войниците стояли сякаш на стража, което предизвикало подигравките на множество хора, които сами бяха видели или бяха научили от родителите си за онзи ден на непривично дотогава робство и на нещастно възвърната свобода, когато убийството на диктатора Цезар на едни се виждало като най-голямо злодеяние, а на други – като най-добро деяние: а сега погребвали стар принцепс, с дълго управление, осигурил дори на наследниците си средства срещу държавата и, естествено, трябвало да бъде пазен от военна охрана, за да бъде спокойно погребението му.

[9] След това много се говорело за самия Август, повечето хора се удивлявали на безсъдържателни неща: това, дете един и същи ден е бил първи от встъпването му във властта и последен от живота му; това, дете в Нола починал в дома и спалнята, в която починал и баща му Октавий. Също се възхвалявали броят на консулствата му, който бил равен на сбора от тези на Валерий Корв и Гай Марий²², властта му на трибун, продължавана тридесет и седем години; титлата “император”²³, получена двадесет и един пъти, също и други видове почести, многократно възобновявани или подновявани. Сред разумните хора животът му се възприемал различно: или го превъзнасяли или го укорявали. Едните посочвали, че заради привързаността към баща си и заради тежкото положението в държавата, в която тогава не действал никакъв закон, бил подтикнат към гражданска война²⁴, която нито можели да подготвят, нито да проведат с почтени

²⁰ Луций Арунций е виден участник в политическия живот на Рим, по времето на управлението на император Тиберий бил наместник в Испания.

²¹ Август поема властта на 14 август 43 г. пр. Хр. и умира на 14 август 14 г. сл. Хр..

²² Август бил консул тринадесет пъти; Валерий Корв – шест пъти, Гай Марий – седем пъти.

²³ Почетен титул, присъждан на военачалника от войските му.

²⁴ Т.е. войната срещу републиканците начело с Брут и Касий след убийството на Юлий Цезар.

средства. Бил отстъпил в много случаи и на Антоний, стига само да отмъсти на убийците на баща си, в много и на Лепид. След като Лепид загубил влиянието си поради бездействие, а Антоний бил унищожен от собствените си страсти, нямало вече никакъв друг лек за размирната държава, освен да бъде управлявана от един човек. Все пак държавата била устроена не като царство, нито като диктатура, а под името “принципат”; империята била обградена от океана и от най-далечните реки; легионите, провинциите, флотът, всичко било свързано помежду си; правосъдие сред гражданите, умереност към съюзниците; самият град бил великолепно украсен; и само незначителни неща били решени с насилие, за да цари мир над останалите.

[10] Говореше се и обратното: че любовта към баща му и тежкото положение на държавата били само повод; освен това че привлякъл ветераните с подкупи заради желанието му за власт, че още в юношеска възраст като частно лице подготвил войска, подкупил легионите на консула (Антоний)²⁵; изразил престомена привързаност към партията на помпеяните; че след това, когато с постановление на сенаторите завзел фасциите и длъжността на претор и след убийството на Хирций и Панса – Панса бил убит или от врагове, или от влята в раната му отрова, а Хирций – от собствените му войници и от коварния интригант Август, овладял войските и на двамата; изтръгнал против волята на сената консулската длъжност, а войската, която получил срещу Антоний, обърнал срещу държавата; че извършил проскрипции на гражданите, разделение на земята, което не се одобрявало дори от тези, които го предприели. Да допуснем, че гибелта на Касий и Брут се дължала на вражда заради баща му, макар че дългът повелявал да се откажеш от личната омраза заради благо на държавата, но Помпей бил излъган чрез подобие на мир, Лепид чрез лична дружба; а Антоний бил привлечен чрез сключените в Тарент и в Брундизий договори (40 и 37 г. пр. Хр.) и чрез брак със сестра му²⁶, като заплатил със смъртта си коварното им сродяване. Сетне без съмнение настъпил мир, но наистина окървавен: пораженито на Лолий и на Вар, убийствата в Рим на хора като Варон, Егнаций, Юл. Не се въздържал да действа така и в семейните дела: отнел съпругата на Нерон²⁷ и подигравателно се допитал до понтифиците дали може да се ожени законно за нея²⁸ при положение, че жената е

²⁵ Т.е. легионите (IV и XIV) на Марк Антоний.

²⁶ Съгласението в Брундизий било сключено през 40 г., а това в Тарент 37 г. Антоний се оженил за сестрата на Октавиан – Октавия.

²⁷ Друз Нерон Стари

²⁸ Действието се развива през 38 г. Тогава Ливия била на 19 години.

бременна и все още не е родила; говорели и за разточителството на Тедий²⁹ и Ведий Полион; накрая и за Ливия, сурова майка към държавата, сурова мащеха към дома на Цезарите. За боговете не останали никакви почести, когато той поискал да бъде почитан от фламините и жреците с храмове и статуи на бог. Дори Тиберий не осиновил заради обич и загриженост за държавата, а понеже съзрял неговото високомерие и жестокост и се стремял към слава за себе си чрез сравнение с много по-лош човек. Няколко години преди това в макар хвалебствената си реч, с която поискал от сенаторите повторно трибунска власт³⁰ за Тиберий, Август намесил външния вид, начина на живот и нравите му, които уж извинявайки, укорявал. Впрочем след като погребението му било извършено според обичая, решили да му издигнат храм и да го почитат с ритуали като божество.

²⁹ На това място има разминавания в ръкописите и информацията е недостоверна.

³⁰ През 9 г. сл. Хр.